Határozatok Tára

MICHAL BOBEK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2017. november 14.[1]

C-498/16. sz. ügy

Maximilian Schrems
kontra
Facebook Ireland Limited

(az Oberster Gerichtshof [legfelsőbb bíróság, Ausztria] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés – 44/2001/EK rendelet – Joghatóság fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos ügyekben – A fogyasztó fogalma – Közösségi média – Facebook-fiókok és Facebook-oldalak – Igények engedményezése azonos tagállamban, más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által – Csoportos keresetek”

I. Bevezetés

1. Maximilan Schrems bírósági eljárást kezdeményezett Ausztriában a Facebook Ireland Limiteddel szemben. Állítása szerint a társaság megsértette a magánélethez és adatai védelméhez való jogát. M. Schrems online közzétett felhívása nyomán hét további Facebook-felhasználó engedményezte azonos állítólagos jogsértésre vonatkozó igényeit M. Schremsre. E Facebook-felhasználók Ausztriában, más tagállamokban és harmadik országokban rendelkeznek lakóhellyel.

2. Ez az ügy két problémát vet fel. Először, ki minősül „fogyasztónak”? Az uniós jogban a fogyasztót tekintik a gyengébb félnek, aki védelemre szorul. Ebből a célból az évek során a fogyasztók érdekeit szolgáló erős jogvédelmi rendszert építettek ki, ideértve a 44/2001/EK rendelet[2] 15. és 16. cikkében előírt, a fogyasztói szerződések esetére vonatkozó különös joghatósági ok lehetőségét. Ez ténylegesen biztosítja a *forum actorist* a fogyasztók részére: a fogyasztó eljárást indíthat a másik szerződő fél ellen a saját lakóhelyének bírósága előtt. M. Schrems előadása szerint a bécsi osztrák bíróságok rendelkeznek joghatósággal a saját, illetve az engedményezett igények elbírálására egyaránt, mivel a 44/2001 rendelet 15. és 16. cikke értelmében vett fogyasztónak minősül.

3. Az osztályozás mindig kényes kérdés. Még ha sikerül is megállapodásra jutni egyes meghatározó tényezők tekintetében, mindig lesznek olyan rendhagyó esetek, amelyek nem illeszkednek a rendszerbe. Az egyének ráadásul fejlődnek az idők folyamán. Előfordulhat-e, hogy egy „fogyasztó”, aki egyre növekvő mértékben vesz részt jogvitákban, idővel „hivatásszerűen perel fogyasztóvédelmi ügyekben”, és ezáltal már nem szorul különleges védelemre? Dióhéjban ez a lényege a kérdést előterjesztő bíróság, az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság, Ausztria) által feltett kérdésnek.

1 Eredeti nyelv: angol.

2 A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet (HL 2001. L 12., 1. o.. magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.).

4. A második kérdés a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogviták tekintetében fennálló joghatóságra vonatkozik, olyan esetekben, ahol az igényeket engedményezték. Feltételezve, hogy a felperes saját jogán továbbra is fogyasztónak minősül, hivatkozhat-e a felperes erre a különös joghatósági okra az azonos tagállamban, más tagállamban, illetve harmadik országban lakóhellyel rendelkező más fogyasztók által rá engedményezett igények tekintetében is? Más szóval a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése alapíthat-e további különös joghatóságot az engedményes lakóhelye szerinti tagállamban, ezáltal ténylegesen megnyitva a lehetőséget a fogyasztói igényeknek a világ minden pontjáról történő egybegyűjtése előtt?

II. Jogi keret

A. Az uniós jog

1. A 44/2001 rendelet

5. A 44/2001 rendelet 15. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Valamely személy, a fogyasztó [helyesen: A valamely személy – fogyasztó –] által kereskedelmi vagy szakmai tevékenységén kívül eső céllal megkötött szerződéssel kapcsolatos ügyekben a joghatóságot a 4. cikk és az 5. cikk 5. pontjának sérelme nélkül e szakasz határozza meg, ha:

a) a szerződés tárgya ingó dolgok részletfizetésre történő értékesítése; vagy

b) a szerződés tárgya olyan részletekben visszafizetendő kölcsön vagy bármely egyéb hitel, amelyet áruk vételének finanszírozására nyújtanak; vagy

c) minden más esetben, a szerződést olyan személlyel kötötték, aki a fogyasztó lakóhelyének tagállamában kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat, vagy ilyen tevékenysége bármilyen módon az említett tagállamra, illetve több állam között az említett tagállamra is irányul, és a szerződés az ilyen tevékenység körébe tartozik.

[…]”

6. A 44/2001 rendelet 16. cikke kimondja:

„(1) A fogyasztó a másik szerződő fél ellen akár annak a tagállamnak a bíróságai előtt, ahol a fél lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik, akár saját lakóhelyének bíróságai előtt indíthat eljárást.

(2) A fogyasztó ellen a másik szerződő fél kizárólag a fogyasztó lakóhelyének [helyesen: lakóhelye szerinti tagállam] bíróságai előtt indíthat eljárást.

[…]”

B. Az osztrák jog

7. A Zivilprozessordnung (osztrák polgári perrendtartás, a továbbiakban: ZPO) 227. §-a szerint:

„(1) A felperes egyazon alperessel szemben fennálló több kereseti követelése – még ha ezek nem is vonhatók össze (a Jurisdiktionsnorm [a bírósági joghatóságról szóló törvény] 55. §-a) – azonos eljárásban érvényesíthető, amennyiben valamennyi követelés tekintetében

1. az eljáró bíróság rendelkezik hatáskörrel, és

2. azonos pertípus engedélyezett.

(2) Egyesíthetők azonban a bírósági joghatóságról szóló törvény 49. §-a (1) bekezdésének 1. pontjában meghatározott összeget meg nem haladó kereseti követelések a fenti összeget meghaladó követelésekkel, az egyesbírói eljárásban elbírálandó követelések pedig a bíróság tanácsának hatáskörébe utalt követelésekkel. Az első esetben a hatáskört a magasabb összeg határozza meg; a második esetben a tanács határoz valamennyi kereseti követelés tekintetében."

III. A tényállás

8. A kérdést előterjesztő bíróság által előadott tényállás szerint M. Schrems (a továbbiakban: felperes) IT jogra és adatvédelmi jogra specializálódott. Jelenleg doktori disszertációját írja az adatvédelem jogi (polgári jogi, büntetőjogi és közigazgatási jogi) vonatkozásai tárgyában.

9. A felperes 2008 óta használja a Facebookot. Azt eleinte kizárólag magáncélokra használta álnéven. 2010 óta használ egy *Facebook-fiókot* cirill betűkkel írt saját neve alatt magántevékenységek céljára – például fotómegosztásra, online posztolásra és csetelésre. Megközelítőleg 250 „Facebook-ismerőssel" rendelkezik. A felperes 2011 óta egy *Facebook-oldalt* is használ. Ezen az oldalon számol be az előadásairól, pódiumbeszélgetéseken való részvételéről és médiafellépéseiről, az általa írt könyvekről és kezdeményezett adománygyűjtésről, valamint a Facebook Ireland Ltd-vel (a továbbiakban: alperes) szembeni fellépéséről.

10. A felperes 2011-ben 22 panaszt nyújtott be az alperessel szemben az ír adatvédelmi bizottsághoz. E panaszokra válaszolva az adatvédelmi bizottság egy, az alperesnek szóló ajánlásokat tartalmazó vizsgálati jelentést, később pedig egy felülvizsgálati jelentést készített. 2013 júniusában a felperes egy további panaszt nyújtott be az alperes ellen a PRISM megfigyelési programmal összefüggésben,[3] amely végül a Bizottság által hozott „Safe Harbour" határozat[4] e Bíróság általi megsemmisítéséhez vezetett.[5]

11. A felperes az alperessel szembeni fellépésével összefüggésben két könyvet publikált, előadásokat tartott (részben díjazás ellenében), számos honlapot regisztrált (blogok, online petíciók, crowdfunding [közösségi finanszírozás] az alperes elleni eljáráshoz), számos kitüntetést kapott, valamint megalapította a Verein zur Durchsetzung des Grundrechts auf Datenschutzt (az adatvédelemhez fűződő alapvető jog érvényesítése céljából alapított egyesület, a továbbiakban: egyesület).[6]

12. A felperes nyilatkozata szerint a kezdeményezése arra irányul, hogy nyomást gyakoroljon a Facebookra. Tevékenysége nagy médiavisszhangot váltott ki. A felperesnek az alperessel szembeni fellépése számos osztrák, német és nemzetközi csatorna televíziós műsorszolgáltatójának, illetve számos rádióműsornak felkeltette a figyelmét. Legalább 184 sajtócikk témája volt, beleértve a nemzetközi és az online publikációkat.

3 Ez a program az Egyesült Államokban található szervereken tárolt adatokhoz biztosít hozzáférést az Egyesült Államok hatóságai számára, amely szerverek különböző internetes vállalatok tulajdonában vagy ellenőrzése alatt állnak, ideértve a Facebook USA-t.

4 A 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alapján, az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériuma által kiadott biztonságos kikötő adatvédelmi elvek által biztosított védelem megfelelőségéről és az ezzel kapcsolatos gyakran felvetődő kérdésekről szóló, 2000. július 26-i 2000/520/EK bizottsági határozat (HL 2000. L 215., 7. o., magyar nyelvű különkiadás 16. fejezet, 1. kötet, 119. o.).

5 2015. október 6-i Schrems ítélet (C-362/14, EU:C:2015:650).

6 A kérdést előterjesztő bíróság által kifejtettek szerint az egyesület nonprofit szervezet, és célja az adatvédelemhez fűződő alapvető jog aktív jogi érvényesítése. Az egyesület pénzügyileg támogatja az ezen alapvető jogot esetlegesen veszélyeztető vállalkozások ellen indított próbapereket, amelynek költségeit adományokból finanszírozzák.

13. A kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy a felperes az édesanyjánál áll alkalmazásban. Jövedelme ebből a munkaviszonyból, továbbá egy lakás bérbeadásából származik. Ezenkívül nem megállapítható összegű jövedelme van az említett könyvek eladásából és azokból a rendezvényekből, amelyekre az alperes elleni fellépése miatt hívták meg.

14. A felperes a jelen eljárásban arra hivatkozik, hogy az alperes számos alkalommal megsértette az osztrák, ír és uniós jogban rögzített adatvédelmi rendelkezéseket.[7] A felperes számos jogorvoslati kérelemmel élt: megállapítási (az alperes szolgáltatói minősége és utasításhoz való kötöttsége; az alperes megbízói minősége; a saját célra történő adatfeldolgozás, valamint a szerződéses kikötések érvénytelensége tekintetében); tevékenység megtiltására irányuló (adatok felhasználásával összefüggésben); tájékoztatás adása iránti (a felperes adatainak felhasználására vonatkozóan); elszámolás iránti és marasztalási (a szerződéses feltételek hozzáigazítása, kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás tárgyában) keresetet terjesztett elő.

15. Az alapeljárás tárgyát képező keresetet egy perfinanszírozó részvénytársaság – a bevétel 20%-ának megfelelő díjazás ellenében történő – támogatásával, valamint egy PR-ügynökség támogatásával nyújtották be. A felperes „a Facebook elleni kampányához" egy őt támogató 10 fős – illetve az annak magját alkotó 5 fős – csapatot gyűjtött maga köré. Nem állapítható meg, hogy e személyeknek a felperes fizet-e díjazást. A szükséges infrastruktúrát a felperes magánszámlájáról fizetik. Sem a felperes, sem az egyesület nem foglalkoztat személyzetet.

16. A felperes által online közzétett felhívás nyomán több mint 25 000 személy – a felperes által regisztrált egyik honlapon keresztül – engedményezte a felperesre az alperessel szemben fennálló igényeit. 2015. április 9-én már további 50 000 személy szerepelt egy várólistán. A kérdést előterjesztő bíróság előtti alapeljárásban csak hét ilyen igény szerepel. Ezeket az igényeket Ausztriában, Németországban és Indiában lakóhellyel rendelkező fogyasztók engedményezték a felperesre.

17. Az elsőfokú osztrák bíróság, a Landesgericht für Zivirechtssachen Wien (bécsi polgári ügyekben eljáró tartományi bíróság, Ausztria) elutasította a keresetet. Kimondta, hogy a felperes igényérvényesítéseivel kapcsolatos, említett tevékenységre figyelemmel a felperes Facebook használata idővel megváltozott. A felperes a Facebookot kereskedelmi célokra is használta, így nem támaszkodhatott a fogyasztói joghatósági okra. E bíróság szintén megállapította, hogy az engedményezők részére alapított fogyasztói joghatóság nem száll át az engedményesre.

18. A fellebbviteli bíróság, az Oberlandesgericht Wien (bécsi tartományi felsőbíróság, Ausztria) ezt a végzést részben megváltoztatta. A keresetet a felperest „személyesen" érintő, M. Schrems saját fogyasztói szerződésével összefüggésben előterjesztett igény tekintetében elfogadhatónak nyilvánította. E bíróság azt az álláspontot képviselte, hogy a 44/2001 rendelet 15. cikke alkalmazásának feltételeit a szóban forgó szerződés megkötésének időpontjában kell vizsgálni.

19. Egyebekben azonban a fellebbviteli bíróság a fellebbezést az engedményezett igényekre vonatkozó részében elutasította. Megállapította, hogy a fogyasztó csak akkor lehet kedvezményezettje a fogyasztóra vonatkozó joghatósági szabályoknak, ha személyesen félként vesz részt valamely jogvitában. Ennélfogva a felperes e tekintetben nem támaszkodhatott sikeresen a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdésének második fordulatára az engedményezett követelések érvényesítése során.

7 A kérdést előterjesztő bíróság szerint a felperes azt állítja, hogy **a személyes adatok feldolgozása [helyesen: kezelése] vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló, 1995. október 24-i 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv** (HL 1995. L 281., 31. o., magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 15. kötet, 355. o.) rendelkezéseit számos alkalommal megsértették.

20. Mindkét fél felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő a fellebbezés tárgyában hozott határozattal szemben az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság, Ausztria) előtt. A szóban forgó bíróság felfüggesztette a nemzeti eljárást, és két kérdést terjesztett előzetes döntéshozatalra e Bíróság elé:

„(1) Úgy kell-e értelmezni a [44/2001 rendelet] 15. cikkét, hogy az e rendelkezés értelmében vett »fogyasztó« elveszti e minőségét, ha egy magán Facebook-fiók hosszabb idejű használatát követően az igényei érvényesítésével összefüggésben könyveket publikál, részben fizetett előadásokat is tart, honlapokat működtet, adományokat gyűjt az igények érvényesítéséhez, és számos fogyasztó rá engedményezi az igényeit azon ígéret ellenében, hogy a per esetleges eredményét a perköltségek levonása után e fogyasztók részére juttatja?

(2) Úgy kell-e értelmezni a [44/2001 rendelet] 16. cikkét, hogy a fogyasztó valamely tagállamban a fogyasztói szerződésből eredő saját igényeivel egyidejűleg

a. az azonos tagállamban,

b. más tagállamban vagy

c. harmadik országban

lakóhellyel rendelkező más fogyasztók azonos tárgyú igényeit is érvényesítheti a *forum actoris* előtt, ha ezen igényeket ugyanazon alperessel kötött fogyasztói szerződések alapján ugyanazon jogi összefüggésben engedményezték rá, és ha az engedményezés nem esik a felperes kereskedelmi vagy szakmai tevékenységébe, hanem az igények együttes érvényesítését szolgálja?”

21. M. Schrems, a Facebook Ireland, az osztrák, a német és a portugál kormány, valamint az Európai Bizottság írásbeli észrevételeket nyújtott be. M. Schrems, a Facebook Ireland, az osztrák kormány és a Bizottság részt vett a 2017. július 19-i tárgyaláson.

IV. Értékelés

22. Ez az indítvány az alábbi struktúrát követi: először azt fogom vizsgálni, hogy a felperes a saját kereseti követelései tekintetében „fogyasztónak” tekinthető-e (A). Másodszor, abból a feltételezésből kiindulva, hogy a felperes valóban fogyasztónak minősül, a más fogyasztók által a felperesre engedményezett igényekkel összefüggésben vizsgálni fogom a fogyasztókat megillető különös joghatósági szabályok kérdését (B).

A. Az első kérdés: ki minősül fogyasztónak?

23. A kérdést előterjesztő bíróságnak kétségei vannak afelől, hogy a felperes a 44/2001 rendelet 15. cikkének (1) bekezdése értelmében vett fogyasztónak tekinthető-e az alperessel szemben előterjesztett *saját igényei* tekintetében. Különösen arra kérdez rá, hogy az adott személy elveszítheti-e a fogyasztói minőségét, amennyiben egy Facebook-fiók magáncélra történő használatát követően olyan tevékenységekbe kezd, mint például publikálás, előadások tartása, honlapok létrehozása vagy adománygyűjtés. A kérdést előterjesztő bíróság azt is megemlíti, hogy a felperes a követeléseivel összefüggő egyes fenti tevékenységek (az előadások) után díjazásban részesült. A felperes ezen felül más fogyasztókat arra hívott fel, hogy engedményezzék rá az igényeiket. Utalás történt arra, hogy az engedményezett igények alapján esetlegesen megállapított pénzbeli marasztalás összegét a perköltségek levonása után e fogyasztók részére fogják juttatni.

24. Az észrevételeket előterjesztő felek – az alperes kivételével – valamennyien egyetértenek abban, hogy a felperes a Facebook Irelanddel szembeni *saját követelései* tekintetében fogyasztónak minősül.

25. Az alperes ellenkező álláspontón van. Előadja, hogy a felperes nem hivatkozhat a fogyasztókat megillető különös joghatósági okra. Ennek oka az, hogy a Facebookot a releváns időpontban, vagyis a kereset benyújtása idején kereskedelmi célokra használta. Az alperes ezen álláspontjának alátámasztására kétféle érvet hoz fel. Először, a fogyasztói minőség idővel elveszíthető. A fogyasztói minőség értékelése szempontjából a kereset előterjesztésének időpontját kell figyelembe venni. Ez nem egyezik meg a szerződés kezdőnapjával. A felperes az alperessel szembeni igényeivel összefüggésben szakmai tevékenységekbe kezdett. Ennek eredményeképpen a felperes a szóban forgó igények vonatkozásában többé nem tekinthető fogyasztónak. Másodszor, a fentiekben említett tevékenységeivel kapcsolatos Facebook-oldal létrehozása azt jelenti, hogy a Facebook-fiókját kereskedelmi, illetve szakmai célokra használja. Ez abból adódik, hogy a Facebook-fiók és a Facebook-oldal egységes szerződéses jogviszony részét képezi.

26. Annak fenntartása mellett, hogy a kérdést előterjesztő bíróság e tárgyban további ellenőrzéseket végez, valamint abból a feltételezésből kiindulva, hogy a felperes által a magánélethez és adatvédelemhez való jog állítólagos megsértésével összefüggésben előterjesztett követelések a felperes *Facebook-fiókjával kapcsolatosak*, hajlok az azzal való egyetértésre, hogy a felperes a saját fogyasztói szerződéséből eredő igények szempontjából fogyasztónak tekinthető.

27. Egy ilyen irányú javaslat előterjesztése előtt azonban meg kell vizsgálni a hagyományos „fogyasztó” kifejezés két fogalmi elemét, amelyek a jelen ügyben nem teljesen egyértelműek. Az 1. alszakaszban azt fogom értékelni, hogy milyen tényezők alapján tekinthető valamely magánszemély a 44/2001 rendelet értelmében vett fogyasztónak (a), valamint hogy ugyanazon szerződéses jogviszony tekintetében idővel változhat-e a fogyasztó ebbéli minősége (b). A fogyasztó fogalmával ezt követően a közösségi média és a Facebook vonatkozásában fogok foglalkozni, amely még nagyobb kihívások elé állítja a fogyasztó fogalmának hagyományos meghatározását (2. alszakasz).

1. A „fogyasztó” fogalma

a) A szerződés célja: szakmai vagy magáncélú?

28. A 44/2001 15. cikkének (1) bekezdése a különös joghatósági okot „[v]alamely személy, a fogyasztó [helyesen: valamely személy – fogyasztó –] által kereskedelmi vagy szakmai tevékenységén kívül eső céllal megkötött szerződéssel kapcsolatos ügyek[re]” korlátozza.

29. Két tényező állapítható meg ebből a rendelkezésből: először, a fogyasztó személyét nem általános, elvont módon, hanem minden esetben valamely „szerződéssel” összefüggésben határozzák meg. Másodszor, ezt a szerződést az adott személy „kereskedelmi vagy szakmai tevékenységén” kívül eső céllal kell megkötni.

30. A jelen ügyben fontos az első tényező. Azt jelenti ugyanis, hogy a fogyasztói minőség értékelése mindig szerződésfüggő: az érintett ügyben figyelemmel kell lenni az adott szerződéses jogviszonyra. Nem a túlnyomórészt személyes jogállás elvont jellegű vagy átfogó értékelését jelenti.

31. A „kereskedelmi vagy szakmai” kikötés mint második tényező nagy vonalakban az adott személy gazdasági tevékenységéhez kapcsolódik. Ez nem azt jelenti, hogy a kérdéses szerződésnek szükségképpen azonnali gazdasági haszonszerzésre kell irányulnia. Inkább arra vonatkozik, hogy a szerződést folyamatos, szervezett gazdasági tevékenységgel összefüggésben kötötték.

32. A 44/2001 rendelet 15. cikke (1) bekezdésének értékelésére vonatkozó ilyen megközelítés úgy tűnik, hogy e Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából következik. A Bíróság korábban elutasította a fogyasztói minőség oly módon történő megközelítését, amely az érintett magánszemély tevékenységének vagy ismereteinek általános megítélésén alapult. A fogyasztói minőséget ezért a szóban forgó személy adott szerződésben betöltött szerepére, illetve e szerződés jellegére és céljára figyelemmel kell

meghatározni.[8] Ezért, amint azt számos főtanácsnok világosan kifejtette,[9] valamint a Bíróság is megerősítette, a „fogyasztó" fogalma „objektív jellegű, és független azon konkrét ismeretektől, amelyekkel az érintett személy rendelkezhet, vagy azon információktól, amelyekkel e személy ténylegesen rendelkezik"[10].

33. Ez azt jelenti, hogy azonos személy, akár ugyanazon a napon – a megkötött szerződés jellegétől és céljától függően – eljárhat szakmai és fogyasztói minőségben is. Például a szakmai tevékenységét tekintve fogyasztói jogra specializálódott ügyvéd a szakmai tevékenysége és ismeretei ellenére ugyanúgy lehet fogyasztó, valahányszor magáncélra irányuló szerződéses jogviszonyba lép.

34. Ebből következően annak van jelentősége, hogy a szerződést milyen célból kötötték. Ez a kétségkívül hasznos kritérium azonban nem mindig egyértelmű. Előfordulhatnak „kettős célú" szerződések, amelyek magán– és szakmai célokat egyaránt szolgálnak. A Bíróságnak lehetősége nyílt ezt a kérdést vizsgálni a Brüsszeli Egyezménnyel kapcsolatos jól ismert Gruber ítéletben. A hivatkozott ítélet megállapította, hogy a kettős céllal kötött szerződés esetében a fogyasztói minőség csak abban az esetben állhat fenn, ha az említett szerződésnek az érdekelt fél szakmai vagy kereskedelmi tevékenységével való kapcsolata „olyan csekély, hogy az mellékesnek tekinthető", vagyis (összességében véve) elhanyagolható szerepet játszott abban, hogy a szerződés megkötésre került.[11]

b) Az időpont: statikus vagy dinamikus megközelítés?

35. A „kettős célú" szerződés kérdésétől, amelynek esetében egyidejűleg (jellemzően a szerződéskötés pillanatában) áll fenn a két cél, eltér az a kérdés, hogy figyelembe tudjuk-e venni valamely szerződéses jogviszony céljának és rendeltetésének az idő előrehaladtával történő változását? Átalakulhat-e egy kizárólag magáncélra szolgáló szerződés kizárólag szakmai jellegű szerződéssé, és fordítva? Ennek eredményeképpen a fogyasztói minőség idővel elveszíthető-e?

36. A felperes, továbbá a német és az osztrák kormány szerint a fogyasztói minőség nem veszíthető el. Álláspontjuk szerint a szerződéskötés időpontja az irányadó.

37. Ezzel ellentétben az alperes a fogyasztói minőség „dinamikus" megközelítése mellett érvel, amely nézetet a Bizottság nem ellenzi. E megközelítés értelmében a fogyasztói minőséget a kereset benyújtásának időpontjában kell megállapítani.

38. Tisztában vagyok vele, hogy kiemelkedően fontosak a szerződő felek előreláthatósággal és bizalomvédelemmel kapcsolatos szempontjai. Ezért elvárható, hogy a szerződő felek meg tudjanak bízni a másik fél jogállásában, amelyet a szerződéskötés időpontjában rögzítettek.

39. Azonban általános jelleggel, illetve egyes kivételes esetekben nem zárható ki teljesen a fogyasztói minőség „dinamikus" megközelítése. Ennek jelentősége lehet, amennyiben a szerződés nem jelöli meg a célját vagy különféle felhasználási módokat tesz lehetővé, hosszú ideig áll fenn, netán határozatlan időre kötötték. Elképzelhető, hogy ilyen esetekben nem csak részben, hanem akár teljes egészében megváltozik az a cél, amelynek érdekében egy adott szerződéses szolgáltatást igénybe vesznek.

8 Lásd a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i Brüsszeli Egyezmény (HL 1978. L 304., 36. o., a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény) vonatkozásában: 1997. július 3-i Benincasa ítélet (C-269/95, EU:C:1997:337, 16. pont).

9 Lásd például: Jacobs főtanácsnok Gruber ügyre vonatkozó indítványa (C-464/01, EU:C:2004:529, 34. pont) és Cruz Villalón főtanácsnok Costea ügyre vonatkozó indítványa (C-110/14, EU:C:2015:271, 29. és 30. pont). Habár az utóbbi ügy a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelvvel (HL 1993. L 95., 29.o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) volt kapcsolatos, a Bíróság általában törekszik a fogyasztónak a különböző jogi eszközökben található, eltérő fogalommeghatározásainak figyelembevételére „a fogyasztói szerződések terén az európai jogalkotó által kitűzött célok tiszteletben tartásának, valamint az uniós jog koherenciájának biztosítása érdekében […]" – lásd: 2013. december 5-i Vapenik ítélet (C-508/12, EU:C:2013:790, 25. pont).

10 2015. szeptember 3-i Costea ítélet (C-110/14, EU:C:2015:538, 21. pont).

11 2005. január 20-i Gruber ítélet (C-464/01, EU:C:2005:32, 39. pont), a Brüsszeli Egyezmény 13. és 15. cikke vonatkozásában.

40. Képzeljük el, hogy X. Y. elektronikus kommunikációs szolgáltatások, például egy e-mail-fiók vonatkozásában kötött szerződést. A megkötése időpontjában X. Y. kizárólag magáncélra használta a szerződést. Később azonban ezt a fiókot üzleti tevékenysége céljára kezdte használni. Tíz évvel később a szóban forgó elektronikus kommunikációs szolgáltatásokat már kizárólag kereskedelmi célokra használta. „Magáncélúnak" minősülhet-e továbbra is az ilyen használat, amennyiben az eredeti szerződéses feltételek nem zárják ki az ilyen használatot, és az eltelt tíz év során nem újították meg vagy módosították az említett szerződést?

41. Azt javaslom tehát, hogy ne zárjuk ki teljesen azokat az eseteket, ahol a használat tekintetében később ilyen változások következnek be. Ezek ugyanis előfordulhatnak. Mindazonáltal ezeket kivételes helyzetekre kell fenntartani. Marad az a jogos és helytálló feltevés, hogy a szerződés megkötésének eredeti célja bír döntő jelentőséggel. Csak és kizárólag abban az esetben kerülhet sor a fogyasztói minőség újraértékelésére, amennyiben az érintett ügy tényállásából egyértelműen megállapítható, hogy ez a feltevés többé nem állja meg a helyét.

c) Közbenső következtetés

42. A fenti megfontolásokból következően a követelés(ek) alapjául szolgáló szerződés jellege és célja az a központi elem, amely alapján a 44/2001 rendelet 15. és 16. cikke értelmében vett fogyasztói minőséget értékelni kell. Olyan összetett ügyekben, ahol a szerződés jellege és célja vegyes, nevezetesen egyaránt szolgál magán– és szakmai célokat, vizsgálni kell, hogy az említett szerződés szakmai „tartalma" mellékesnek tekinthető-e. Amennyiben valóban ez a helyzet, a fogyasztói minőség továbbra is megőrizhető. Nem zárható ki azonban, hogy bizonyos kivételes helyzetekben, a szerződés határozatlan időtartama és esetleges hosszú fennállása miatt, valamelyik szerződő fél jogállása idővel megváltozhat.

2. A közösségi hálózatokat használó fogyasztó

43. A fentiekben említett elvek közösségi médiával összefüggő alkalmazása nem teljesen egyértelmű (a). Ráadásul tovább nehezíti az értékelést, hogy nem tisztázott az alapeljárásban szereplő szerződéses jogviszonyok pontos jellege (b). Mindenesetre igyekszem a kérdést előterjesztő bíróság segítségére lenni a lehetséges választási lehetőségek felvázolásával, amelyek a tényállási elemek további vizsgálatától függően felmerülhetnek (c).

a) A kétféle választási lehetőség és a vegyes jogállások

44. Az olyan közösségimédia-platformok, mint a Facebook, nehezen illeszkednek a 44/2001 rendelet némiképp merev fogalommeghatározásai közé. A hivatkozott rendelet 15. cikkének (1) bekezdése elhatárolja egymástól, hogy ki minősül fogyasztónak, és ki nem. Ugyanakkor a Facebook számos tényleges felhasználója és felhasználási módja nem sorolható be ebbe a bináris osztályozásba.

45. Természetesen vannak egyértelmű esetek. Ott van egyfelől a tinédzser fura szelfiket és olyan kommenteket tartalmazó profilja, amelyek több emotikonból és felkiáltójelből állnak, mint szóból. Mindez egy egyedi, de semmiképpen sem szakmai jellegű közösségi univerzumot testesít meg, amelyet a kapott „like-ok" és Facebook-ismerősök száma határoz meg. Másfelől, egyértelműen kereskedelmi jelleggel ugyanitt megjelenik valamely nagyvállalat, amely annak ellenére képes meglepően nagyszámú „ismerősre" és „követőre" szert tenni, hogy a Facebookot reklámcélokra használja.

46. E két szélső érték között azonban, amelyek közül az egyik egyértelműen magánjellegű, a másik pedig határozottan szakmai, megtaláljuk a (Facebook)kék 50 árnyalatát. Így különösen, valamely magán Facebook-fiókot szakmai jelleggel vagy rendeltetéssel bíró önreklámozási célra is használni lehet. Bármely magánszemély posztolhat a szakmai teljesítményeiről és a (kvázi) szakmai jellegű

tevékenységeiről, valamint megoszthatja ezeket egy „ismerősökből" álló közösséggel. A nyilvános beszédek vagy publikációk közvetítésének formáját öltő szakmai tartalom akár dominánssá is válhat, valamint megosztható az „ismerősök" hatalmas közösségével, az „ismerősök ismerőseivel", vagy akár teljes mértékben „nyilvánossá" tehető.

47. Ez nem csupán zeneművészeket, futball játékosokat, politikusokat és társadalmi aktivistákat érint, hanem tudományos szakembereket, illetve számos egyéb hivatás képviselőit is. Képzeljünk el egy sokoldalú fizika professzort, aki kezdetben valóban azért hozott létre Facebook-fiókot, hogy azon személyes képeket osszon meg a barátaival. Idővel azonban az új kutatásáról is elkezd posztolni. Hírt ad az új publikációiról, előadásairól és egyéb személyes megjelenéseiről. Emellett lelkes szakács és fotós, aki számos receptet feltesz a világhálóra, a világ számos konferenciahelyszínén készített fényképekkel egyetemben. Ezek közül a valóban művészi értékű képek közül néhányat eladásra kínál. Mindezt megfűszerezik a szeretett macskáiról készített képek, valamint szellemes stílusban, folytatólagoson írt kommentárok a (jelen) politikai helyzetről, amelynek egyes bejegyzéseit a média gyakran felkapja, és emiatt Európa-szerte beszélgetésekre és interjúkra hívják.

48. Véleményem szerint az ilyen felhasználási módok nem ruháznak fel szakmai vagy kereskedelmi jelleggel egy Facebook-fiókot. Ami azt illeti, a közösségi hálózat, amelyet arra terveztek, hogy bátorítsa a személyes fejlődést és kommunikációt, majdhogynem elkerülhetetlenül oda vezethet, hogy valamely magánszemély szakmai élete átszivárog a hálózatba. Ezek a dimenziók azonban egyértelműen a személyt és a személyiséget juttatják kifejezésre. Habár világosan látszik, hogy ezek a felhasználási módok így vagy úgy, de hozzájárulnak az „önreklámozáshoz" és az adott személy szakmai tekintélyének növeléséhez, ilyen hatások csak hosszú távon mutatkoznak. Nem azonnali kereskedelmi hatás kiváltására irányulnak.

49. Ezzel szemben napjainkban teljes szakmák mossák el a határvonalat a magán– és szakmai kapcsolatok között az online kommunikáció során, különösen a közösségi hálózatokon. Előfordulhatnak olyan felhasználási módok, amelyek bár magáncélúnak kívánnak tűnni, mégis teljesen kereskedelmi jellegűek. A közösségi média marketing célú véleményformálói, illetve az úgynevezett „prosumerek" (professzionális fogyasztók) vagy a közösségi menedzserek a közösségi hálózatokon található személyes fiókjaikat mint alapvető munkaeszközt használhatják.[12]

50. Habár e tárgyban a jelen ügy összefüggésében folyik némi vita, nem vagyok benne biztos, hogy a szóban forgó ügyben kellene megoldást találni ezekre az összetett helyzetekre. A kérdést előterjesztő bíróság megállapításai szerint a felperes az általa létrehozott Facebook-*fiókot* 2008 és 2010 között *kizárólag magáncélra* használta. 2011 óta egy Facebook-*oldalt* is használ. Úgy tűnik tehát, hogy a Facebook-fiók kezdeti, valamint azóta is tartó használata lényegét tekintve egyaránt magáncélú. Nem egyértelmű azonban és vizsgálatot igényel, hogy pontosan milyen kapcsolatban állnak egymással a Facebook-fiókok és Facebook-oldalak, és ennek megfelelően a felperes és az alperes között milyen jellegű szerződéses jogviszony áll fenn.

b) A Facebook-fiókokról és Facebook-oldalakról

51. A tárgyaláson a felperest és az alperest egyaránt felkérték, hogy tisztázzák a Facebook-fiókokra és Facebook-oldalakra vonatkozó szerződéses részletkérdéseket. A két érdekelt fél által előadott álláspont azonban egymással összeegyeztethetetlen volt. A felperes szerint a Facebook-oldalra és a Facebook-fiókra két eltérő szerződés vonatkozik, hiszen a felhasználónak külön feltételeket kellett elfogadnia. Ezen felül arra hivatkozik, hogy míg a Facebook-fiók személyes, a Facebook-oldalakat

12 Az ilyen „véleményformálókat" úgy lehet jellemezni, mint „mindennapi, átlagos internethasználók, akik a személyes életük és életstílusuk blogokon és közösségi médián való szöveges és vizuális narrációja révén viszonylag nagyszámú követőre tesznek szert, a követőikkel digitális és fizikai közegekben tartják a kapcsolatot, és azáltal, hogy »reklámcikkeket« (advertorial) integrálnak a blogjaikba vagy a közösségi médián közzétett posztjaikba, a követőiket pénzre váltják." Abidin, C., „Communicative Intimacies: Influencers and Perceived Interconnectedness", *Ada*: A Journal of Gender, New Media, and Technology, 8. szám, 2015., 29. o.

különböző személyek kezelhetik. A felperes azzal érvel, hogy valójában felhagyott az általa létrehozott Facebook-oldal használatával, és többé nem tartozik annak adminisztrátorai közé. Ugyanakkor az alperes érvelése szerint a Facebook-fiók és a Facebook-oldal egyaránt ugyanazon egységes szerződéses jogviszony részét képezi. Facebook-oldalt nem lehet létrehozni Facebook-profil nélkül, és mindkettő elválaszthatatlanul kapcsolódik az eredeti Facebook-fiókhoz.

52. Annak megállapítása, hogy a felperest és az alperest egy vagy több szerződés köti-e, valamint a felperes által a magánélet és a személyes adatok védelméhez fűződő jogok megsértésével összefüggésben előterjesztett, a jelen ügy tárgyát képező követelések kizárólag a Facebook-fiókkal függnek-e össze, vagy pedig a Facebook-oldallal is, a nemzeti bíróságra hárul. Mindazonáltal az e Bíróság rendelkezésére álló iratanyagban és az érdekelt felek által benyújtott észrevételekben van néhány olyan elem, ami esetleg a kérdést előterjesztő bíróság segítségére szolgálhat.

53. Először, Facebook-fiókot a Facebook általános szerződési feltételeinek elfogadásával lehet létrehozni. Másodszor, a Facebook további szolgáltatásokat kínál azon felhasználók számára, akik már rendelkeznek Facebook-fiókkal. Az egyik ilyen szolgáltatás a Facebook-oldal létrehozásának lehetősége, amely a tájékoztatás szerint üzleti, kereskedelmi vagy szakmai célokra szolgál. Jóllehet a Facebook-oldal létrehozásához szükség van egy Facebook-fiókra, úgy tűnik, ennek során kiegészítő szerződési feltételeket kell elfogadni. Harmadszor, a Facebook-fiókot alapvető formájában (egy Facebook-profil, amely magában foglalja az „idővonalat" vagy a „falat", képeket, ismerősöket) általában magáncélokra használják, a szakmai célú használata azonban nem kizárt. Ugyanakkor az alperes által az írásbeli észrevételeiben előadottak szerint a 2013-as felhasználási feltételek 4.4 pontja értelmében a felhasználó vállalja, hogy nem használja „a személyes idővonalát elsődlegesen saját kereskedelmi előnyszerzésre, és ilyen célra Facebook-oldalt fog használni".

c) A lehetőségek

54. Ezért, a kérdést előterjesztő bíróság által teendő megállapításoktól függően két eset lehetséges. Egyfelől, két külön szerződés állt fenn (egy a Facebook-fiók, és egy a Facebook-oldal tekintetében). Másfelől, egyetlen szerződés volt, amely mindkét „terméket" magában foglalta.

55. Ha *két külön szerződés* volt, és a szóban forgó követelések a *Facebook-fiókkal függnek össze*, a felperes fogyasztói minőségét kizárólag a fiókra vonatkozó szerződés jellegére és céljára figyelemmel kellene megállapítani. A Facebook-oldal használata a Facebook-fiók tekintetében nem változtat a fogyasztói minőség megítélésén.

56. A felperest ezért megilleti a fogyasztói jogállás, amennyiben – ahogyan ez az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik – a releváns időszak során a Facebook-*fiókját* kizárólag magáncélra használta. A fogyasztói minőség szerződésspecifikus és objektív értékeléséből következik, hogy önmagában nem meghatározó az a körülmény, miszerint a felperes a Facebookkal szemben fennálló saját követeléseivel összefüggő területre specializálódott tudományos szinten és e területtel kapcsolatos tevékenységeket folytat. Az ismeretek, a tapasztalat, a civil szerepvállalás vagy az a körülmény, hogy az adott személy a peres ügyek révén bizonyos fokú elismertségre tett szert, önmagukban nem zárják ki, hogy valaki fogyasztó legyen.

57. Véleményem szerint ugyanez következne abból az esetből is, ha a két szerződés egy alapszerződés (a Facebook-fiók) és egy kapcsolódó járulékos szerződés (Facebook-oldal) formájában kapcsolódna egymáshoz. Amennyiben két különálló szerződésről van szó, még ha szorosan össze is függnek, a járulékos megállapodás nem változtathat az alapszerződés jellegén.[13]

13 Analógia útján lásd: 2015. szeptember 3-i Costea ítélet (C-110/14, EU:C:2015:538, 29. pont).

58. Amennyiben a Facebook-fiókot és a Facebook-oldalt is magában foglaló *egyetlen szerződés* volt csupán, úgy relevánssá válik a Gruber ítéletben megállapított szempontrendszer. E szempontrendszer értelmében a nemzeti bíróságnak vizsgálnia kell, hogy milyen mértékű szakmai tartalom tekinthető *elhanyagolhatónak*.

59. Ugyanakkor a Gruber ítéletre figyelemmel ki kell emelni két további szempontot. Először, amikre megítélésem szerint a Gruber ítélet irányul, és amiknek elhanyagolható mértékűnek kell maradniuk az adott, egységes szerződés keretében, azok az olyan tevékenységek, amelyeknek azonnali kereskedelmi céljuk és hatásuk van, abban az értelemben, hogy az ilyen használatot szervezett és profitorientált tevékenységek vezérlik. Másodszor, a szerződéses jogviszony esetleges dinamikáját vizsgálni kell, amennyiben a szerződés jellege és célja nem derül ki a szövegéből, valamint a megállapított tényállás alapján egyértelműen kiderül, hogy változás állt be abban a minőségben, amelyben eljárva a felperes hasznosított egy ilyen egységes szerződést.

60. Azonban mindkét típusú értékelésben bizonyos fokú rugalmasságra van szükség a közösségi média sajátos kontextusában,[14] mivel számos, a szakmai hírnevet és tekintélyt érintő hasznosítási mód a felhasználó személyiségét tükrözi. Közvetlen és azonnali kereskedelmi hatás hiányában továbbra is magáncélú használatnak minősülnek.

d) Közbenső következtetés

61. A fenti megállapításokból következően, valamint a nemzeti bíróság vizsgálati kötelezettségének fenntartása mellett, úgy tűnik, hogy a felperes a *saját* Facebook-*fiókjának* magáncélú használatából eredő *saját* igényei vonatkozásában fogyasztónak tekinthető.

62. Ezért azt javasolom a Bíróságnak, hogy az első kérdést úgy válaszolja meg, hogy „a 44/2001 rendelet 15. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy olyan tevékenységek folytatása, mint amilyen a publikálás, előadások tartása, honlapok működtetése vagy igények érvényesítése érdekében történő adománygyűjtés, a saját Facebook-fiók magáncélú használatával kapcsolatos igények tekintetében nem vonja maga után a fogyasztói minőség elvesztését”.

B. A második kérdés: joghatóság az engedményezett igények tekintetében

63. A kérdést előterjesztő bíróság a második kérdésével arra vár választ a Bíróságtól, hogy a fogyasztó a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdésében foglalt különös joghatósági okra csak a saját igényeivel összefüggésben hivatkozhat-e, vagy az azonos tagállamban, más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező más fogyasztók által rá *engedményezett igények* tekintetében is. A kérdést előterjesztő bíróság különösen azt szeretné megtudni, hogy ennek lehetősége fennáll-e abban az esetben, ha a felperesre engedményezett igények ugyanazon alperessel kötött fogyasztói szerződések alapján ugyanazon jogi összefüggésben merültek fel.

64. A felperes, valamint az osztrák, a német és a portugál kormány szerint M. Schrems a saját igényei, *valamint* a más fogyasztók által rá engedményezett *összes többi* igény tekintetében is hivatkozhat a rá vonatkozó fogyasztói joghatósági okra (az engedményezők lakóhelyétől függetlenül).

65. Az alperes ezzel ellentétes álláspontot képvisel: a fogyasztói joghatósági ok az engedményezett igények esetében nem alkalmazható. Csak a szerződéses jogviszonyban részes fél hivatkozhat a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése szerinti különös joghatósági okra. Még ha elismerésre is kerül a felperes fogyasztói minősége, e jogállás az engedményezett igényekkel összefüggésben nem illeti meg.

14 Lásd a fenti 44–50. pontot.

66. A Bizottság egyetért az alperessel abban, hogy a felperes a saját *lakóhelye szerinti* bíróság előtt a más tagállamokban vagy harmadik országokban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által rá engedményezett jogokat nem érvényesítheti. A más osztrák fogyasztók által engedményezett igények tekintetében azonban még abban az esetben is alkalmazható a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése szerinti különös joghatósági ok, ha e fogyasztók a tagállamon belül máshol rendelkeznek lakóhellyel.

67. El kell ismernem, hogy nem látom, miként lehetne összeegyeztetni a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdésének felperes által javasolt értelmezését a szóban forgó rendelkezés szövegével és logikájával. Beadványaiban a felperes valóban számos érdekes javaslattal állt elő arra vonatkozóan, hogy az Európai Unióban a fogyasztók védelme érdekében kollektív jogorvoslatra lenne szükség. Nézetem szerint azonban, bármennyire is hangzatosak ezek a javaslatok politikai szinten, ezen érvek többsége inkább a jogi szabályozás lehetséges jövőbeli változásaira reflektál, a jelenlegi jogi szabályozásban azonban csak korlátozott mértékű támogatásra lel.

68. Azzal fogom kezdeni, hogy rövid, de a jelen ügy szempontjából igen releváns magyarázattal szolgálok az alapeljárás jellegére, valamint a Bíróság elé terjesztett második kérdés által érintett területre nézve (1. alszakasz). Ezt követően az érintett rendelkezések szó szerinti, rendszertani és teleologikus értelmezésének alapulvételével elemezni fogom a kérdést (2. alszakasz), majd rátérek a felperes átfogó politikai érveire (3. alszakasz).

1. Előzetes észrevételek

a) Csoportos keresetek „osztrák módra”

69. Természetesen annak megítélése, hogy mi minősül csoportos keresetnek, e fogalom elfogadott pontos meghatározásától függően eltérhet. El kell azonban ismernem, hogy a jelen ügyet érintő nemzeti rendelkezés, nevezetesen a ZPO 227. §-a szövegének és működésének közelebbi vizsgálata alapján nehezemre esik úgy tekinteni erre a rendelkezésre, mint a „csoportos kereset” eszközére,[15] legalábbis az *illetékesség* szabályait érintően.

70. A Bíróság elé terjesztett különféle magyarázatok szerint a ZPO 227. §-ának (1) bekezdése két feltétel teljesülése esetén teszi lehetővé, hogy egyetlen felperes azonos alperessel szemben fennálló eltérő követeléseit azonos eljárásban bírálják el. Először, a megkeresett bíróságnak minden egyes önálló követelés tekintetében rendelkeznie kell hatáskörrel, az illetékességet is beleértve. Másodszor, valamennyi követelés tekintetében szükséges, hogy azonos pertípus legyen alkalmazható.

71. A hivatkozott rendelkezés tényleges működése kiderül az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság) által elbírált egyik ügy tényállásából, amely ügyben hozott határozat tudomásom szerint e tárgyban irányadónak minősül.[16] A szóban forgó ügyben 684 fogyasztó állította, hogy a fogyasztói hiteleiket terhelő kamatok sértették a vonatkozó jogszabályokat, és az érintett bankkal szemben fennálló követeléseiket egy jogi személyre, a Bundeskammer für Arbeiter und Angestellte (a munkások és

15 Elhangzott, hogy bár e rendelkezést nem egy kollektív jogorvoslati rendszer létrehozásának szándékával alkották meg, a gyakorlatban mégis hasznos eszközeként szolgált a kollektív jogorvoslat *sui generis* mechanizmusa kialakulásának, oly módon, hogy több személy hasonló követeléseit egy harmadik félre engedményezi, aki e követeléseket összevonja és egyetlen eljárás keretében érvényesíti. Habár e rendszer keretében az engedményezés általában fogyasztói szervezetekre történik, a követelések magánszemélyekre is engedményezhetők. Lásd például: Micklitz, H.-W. és Purnhagen, K. P., *Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanism in the European Union* - Country report Austria, 2008 (Ausztria 2008. évi országjelentése) és Steindl, B. H., „Class Action and Collective Action in Arbitration and Litigation – Europe and Austria”, *NYSBA International Section Seasonal Meeting 2014, Rebuilding the Transatlantic Marketplace*: Austria and Central Europe as Catalysts for Entrepreneurship and Innovation. http://www.nysba.org.

16 OGH (legfelsőbb bíróság), 2005.7.12., 4 Ob 116/05w.

alkalmazottak szövetségi kamarája, Ausztria) engedményezték. A legfelsőbb bíróság egy felülvizsgálati kérelem alapján eljárva engedélyezte az említett követelések egy eljárásban történő elbírálását. A meghozott ítélet ugyanakkor kizárólag a hatáskör kérdésével foglalkozott. A szóban forgó bíróság világosan kimondta, hogy a megkeresett osztrák bíróság illetékessége nem képezte vita tárgyát.[17]

72. Ebből következően – amint azt a ZPO 227. §-ának (2) bekezdése előrevetíti –, a ZPO 227. §-a (1) bekezdésében foglalt feltételek teljesülése esetén csak a hatáskör kérdésével kapcsolatban van lehetőség bizonyos fokú rugalmasságra, az illetékesség vonatkozásában azonban nem.

73. Összefoglalva, a nemzeti jogban a ZPO 227. §-a sem a nemzetközi joghatóság megváltoztatására, sem új joghatósági ok létrehozására nem szolgáltat kellő jogalapot a fogyasztó-engedményes számára.

b) A jelen ügy felépítése

74. Van egy második tényező is, amit ki kell emelni. A nemzeti bíróság előtt folyamatban lévő ügyet egy szerződésből eredő követelés engedményezéseként értelmezik: a felperesre számos, az alperessel szembeni saját követelésével azonos tartalmú követelést engedményeztek. A felperes ezért csak a konkrét engedményezett követelések tekintetében lépett a többi említett Facebook-felhasználó helyébe. Mindazonáltal az e felhasználók és az alperes között fennálló szerződések az eredeti szerződő felek közötti összes egyéb kérdés tekintetében továbbra is érvényben maradnak. Eljárásjogi szempontból a felperes (az engedményes) az alapeljárás egyetlen felperese.

75. Ebben az összefüggésben a felperes, *kizárólag* a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése alapján, lényegében egy második szintű különös joghatóság létrehozását javasolja. Azt nem állítja, hogy az engedményező számára ne lenne továbbra is elérhető az elsődleges, különös „fogyasztói" joghatósági ok, amelynek alapján az eredeti engedményezőknek lehetőségükben áll perelni az alperest az érintett szerződés engedményezéssel nem érintett részei tekintetében a saját lakóhelyük szerinti bíróság előtt. A felperes lényegében azzal érvel, hogy a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése szerinti különös fogyasztói joghatósági ok újrafelhasználásával egy második különös joghatósági okot hozzanak létre, ezúttal az engedményes és az engedményezett követelések érdekében.

76. Ennek fényében némiképp meglepő, hogy a felperes a fentebb említett osztrák mechanizmussal összefüggésben a tényleges érvényesülés és az egyenértékűség elveire hivatkozik az álláspontja alátámasztása érdekében. Ezek az elvek korlátozzák a tagállamok eljárási autonómiáját. Nem értem, a jelen ügyben miként járulnának hozzá a joghatóság megállapításához. Annál is kevésbé, mivel a nemzeti jog nem teszi lehetővé a felperes érvelése szerinti joghatóság megállapítását.

2. A hatályos jog értelmezése

77. Figyelemmel az előző részben kifejtett mindkét előzetes észrevételre, egyértelműen látszik, hogy a felperes keresete kizárólag a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdésének értelmezésén áll vagy bukik. Önmagában ez a rendelkezés biztosíthat-e egy új, különös joghatósági okot egy olyan másik fogyasztó számára, aki a szóban forgó eredeti fogyasztói szerződésben nem volt részes fél?

17 OGH (legfelsőbb bíróság), 2005.7.12., 4 Ob 116/05w, 1. pont (3–5. o.). Az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság) hozzátette, hogy csak és kizárólag akkor engedélyezhető a különböző személyek követeléseinek a ZPO 227. §-a szerinti összevonása a követelések egy felperesre történő engedményezése (Inkassozession) által, amennyiben a követelések azonos jogalapból származnak és a vizsgálandó kérdések, lényegüket tekintve, valamennyi követelés tekintetében közös fő kérdéssel vagy nagyon lényeges előzetes kérdéssel összefüggő azonos ténybeli vagy jogi kérdésekre vonatkoznak.

a) Szó szerinti értelmezés

78. A felperes szerint a keresetet előterjesztő fogyasztónak nem kell szükségképpen azonosnak lennie a fogyasztói szerződés szerződő felének minősülő fogyasztóval. A felperes és a német kormány egyaránt azzal érvel, hogy a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése „*a* fogyasztóra" hivatkozik, mint azon személyre, aki keresetet nyújthat be, nem pedig „*adott* fogyasztóra". A felperes szerint a szerződő felek és az eljárásban részes felek egyezőségének megkövetelése a 16. cikk (1) bekezdésének alkalmazása szempontjából *contra legem* íratlan feltételnek minősülne, amely a szóban forgó rendelet alapján nem megengedhető.

79. Ez az érvelés számomra nem meggyőző. Mind a 44/2001 rendelet 15. cikkének, mind annak 16. cikkének szövege egyértelműen kiemeli, mennyire fontos azonosítani a konkrét szerződéses jogviszonyban részes feleket e rendelkezések alkalmazhatóságának meghatározása során.

80. Először, némiképp túlzásnak tűnik ilyen messzemenő következtetéseket levonni egy határozatlan névelő egyszerű mondat eleji használatából. Ez a hivatkozás máris nem állja meg a helyét, ha olyan más, például szláv, nyelvi változatokat vizsgálunk meg, amelyek nem használnak határozott (határozatlan) névelőket, és következésképpen nem tesznek ilyen különbséget. Mindenekelőtt azonban – még azokban a nyelvekben is, amelyek használnak névelőket és alkalmazzák ezt a megkülönböztetést –, teljességgel logikus lenne, hogy mivel a „fogyasztó" szót először említik a mondatban, első alkalommal úgy hivatkoznak rá, mint „egy" fogyasztóra (határozatlan névelővel), míg az említett mondatban történő második említésekor „a" fogyasztóként hivatkoznak rá.

81. Másodszor, a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése egyértelmű: „a fogyasztó *a másik szerződő fél ellen* […] indíthat eljárást".[18] Hasonlóképpen, a 44/2001 16. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy „a fogyasztó ellen *a másik szerződő fél* kizárólag a fogyasztó lakóhelyének bíróságai előtt indíthat eljárást".[19]

82. A szóban forgó rendelkezések szövege egyértelműen a másik szerződő félre hivatkozik. Ez azt mutatja, hogy a különös joghatósági ok kizárólag a konkrét és meghatározott szerződő felekre vonatkozik. Ezért a szerződő felek szerződéstől történő elkülönítése ellenkezne az említett rendelkezésekből természetszerűleg következő értelmezéssel. Ebből következően teljes mértékben egyetértek Darmon főtanácsnokkal abban, hogy az „a fogyasztó […] indíthat eljárást" és az „a fogyasztó ellen […] indíthat eljárást" kifejezések arra utalnak, hogy a biztosított védelem valamely személyt „ *expressis verbis* csak abban az esetben [illet meg], ha az eljárásban ő minősül *személyesen felperesnek vagy alperesnek*"[20].

b) Rendszertani értelmezés

83. Három további rendszertani érv erősíti a felperes arra vonatkozó javaslatával szembeni álláspontot, miszerint az eljárásban részes feleket külön kell választani a szerződéses jogviszony feleitől.

18 Kiemelés tőlem.

19 Kiemelés tőlem. Kifejezetten érdekes lenne megtudni, hogy mit jelentene ebben az esetben a felperes javaslata a szóban forgó rendelet 16. cikke (2) bekezdésének értelmezése szempontjából, amely rendelkezés az angol nyelvi változatban szintén határozatlan névelővel utal a fogyasztóra, azonban a 16. cikk (1) bekezdésével ellentétes esetre vonatkozik: „*A fogyasztó* ellen a másik szerződő fél kizárólag a fogyasztó lakóhelyének bíróságai előtt indíthat eljárást". Úgy tűnik azonban, hogy más nyelvi változatok határozott névelőt használnak. Ez rámutat arra, hogy elvi szintű kijelentéseket nem lehet az alapján tenni, hogy az adott összefüggésben határozott vagy határozatlan névelő szerepel.

20 Kiemelés az eredeti változat szerint. Darmon főtanácsnok Shearson Lehman Hutton ügyre vonatkozó indítványa (C-89/91, EU:C:1992:410, 26. pont és 9. lábjegyzet), hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 14. cikkére.

84. Először, magától értetődően, a 44/2001 rendelet 16. cikkét a 15. cikkel együttesen kell értelmezni. Az utóbbi rendelkezés határozza meg a 4. szakasz alkalmazási körét, amely a joghatóságról rendelkezik fogyasztói szerződések esetén. A Bíróság megállapította, hogy: „A 44/2001 rendelet 15. cikkének (1) bekezdése abban az esetben alkalmazható, ha három feltétel teljesül, úgymint először is *a szerződő felek egyike fogyasztói minőségben jár el*, szakmai tevékenységétől kívül esőnek tekinthető keretek között; másodszor *az e fogyasztó és a szakmai tevékenységet folytató személy közötti szerződést* ténylegesen megkötötték, és harmadszor, e szerződés az említett cikk (1) bekezdésének a)–c) pontjaiban említett kategóriák egyikébe tartozik.[21]

85. Az olyan értelmezés, amelynek értelmében a 44/2001 rendelet 16. cikke a fogyasztó által előterjesztett olyan követelésekre is kiterjedne, amelyek *más* fogyasztók által megkötött fogyasztói szerződéseken alapulnak, a 44/2001 rendelet 15. és 16. cikke közötti logikai kapcsolat megszakadásával járna. Ez a fajta értelmezés oly mértékben kitágítaná e különös joghatósági ok alkalmazási körét, hogy az túlmutatna a hivatkozott rendelkezésekben kifejezetten meghatározott eseteken.

86. A jelen indítvány 28–34. pontjában az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés tekintetében kifejtettek szerint, valamint a felperes által is elismerten, a fogyasztókra vonatkozó különös joghatósági ok arra irányul, hogy valamely személy számára egy adott szerződésből fakadó fogyasztói minőségére tekintettel védelmet biztosítson. Ennélfogva némiképp ellentmondásos lenne engedni a fogyasztói minőség és az adott szerződés közötti szoros kapcsolat meggyengülését azáltal, hogy ezt a különös joghatósági okot egy másik személy által kötött szerződésből származó követelés alapján biztosítjuk.

87. Másodszor, ellentétben a 44/2001 rendelet 5. cikkének (1) bekezdésével, amely arra hivatkozik, ha „az eljárás tárgya egy szerződés vagy egy szerződéses igény", anélkül, hogy közelebbről beazonosítaná azon szerződő feleket, akik hivatkozhatnak rá, a szóban forgó rendelet 16. cikkének (1) bekezdése sokkal pontosabb és korlátozottabb. Az utóbbi rendelkezés kifejezetten említi a fogyasztót és a másik szerződő felet. Az 5. cikk (1) bekezdése valóban nagyobb mozgásteret és rugalmasságot engedélyez a felperes személye tekintetében, feltéve, hogy szabadon vállalt kötelezettségről van szó.[22] Korlátozott körülmények között engedélyezi a szerződéses kötelezettségek harmadik – nem az eredeti szerződő – fél általi érvényesítését. A 16. cikk (1) bekezdésének nyilvánvalóan eltérő és szűkebb megfogalmazása azonban nem tesz lehetővé ilyen értelmezést.

88. Harmadszor, a 44/2001 rendelet 15. és 16. cikkében meghatározott fogyasztói joghatósági ok eltér mind az e rendelet 2. cikkének (1) bekezdésében meghatározott általános joghatósági szabálytól (amely azon tagállam bíróságainak joghatóságát mondja ki, amelynek területén az alperes lakóhelye található), mind pedig az ugyanezen rendelet 5. cikkének (1) bekezdésében meghatározott, a szerződések esetén előírt különös joghatósági szabálytól (amelynek értelmében az eljárás tárgyát képező kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság rendelkezik hatáskörrel). Ebből következően a 44/2001 rendelet 15. és 16. cikke nem értelmezhető akként, hogy a *forum actoris* privilégiuma olyan helyzetekre is kiterjed, amelyekre kifejezetten nem szánták.[23]

21 Lásd például: 2013. március 14-i Česká spořitelna ítélet (C-419/11, EU:C:2013:165, 30. pont); 2015. január 28-i Kolassa ítélet (C-375/13, EU:C:2015:37, 23. pont). Kiemelés tőlem.

22 A Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben lásd például: 2004. február 5-i Frahuil ítélet (C-265/02, EU:C:2004:77, 24. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). A 44/2001 rendelet 5. cikke (1) bekezdésének a) pontjával összefüggésben lásd: 2013. március 14-i Česká spořitelna ítélet (C-419/11, EU:C:2013:165, 46. pont); 2015. január 28-i Kolassa ítélet (C-375/13, EU:C:2015:37, 39. pont); 2016. április 21-i Austro-Mechana ítélet (C-572/14, EU:C:2016:286, 36. pont). [Lásd szintén a Flightright és társai ügyre vonatkozó 2017. október 19-i indítványomat (C-274/16, C-447/16 és C-448/16, EU:C:2017:787, 53-55. pont)].

23 Lásd e tekintetben például: 2013. március 14-i Česká spořitelna ítélet (C-419/11, EU:C:2013:165, 26. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

c) Teleologikus értelmezés

89. Az alperes érvei főként teleologikus érvelésen alapulnak. Ezen érveket három csoportra lehet osztani.

90. Először, a felperes szerint, mivel az engedményező és az engedményes egyaránt fogyasztó, mindkettejüket megilleti a védelem. A szóban forgó rendelkezésnek a kiszolgáltatott fél védelmére irányuló célkitűzésével ellentétes lenne egy olyan értelmezés, amelynek értelmében a szerződő feleknek azonosnak kellene lenniük a jogviszonyban részes felekkel.

91. Másodszor, a felperes a 44/2001 rendeletnek a joghatósággal rendelkező bíróság előreláthatóságára irányuló általános törekvésére figyelemmel előadja, hogy az alperes egy konkrét fórum fennállása tekintetében nem hivatkozhat a bizalomvédelem elvére. A fogyasztói *forum actoris* csak korlátozott bizonyossággal állapítható meg, mivel a fogyasztó bármikor megváltoztathatja a lakóhelyét. Ezért nem számít, hogy a fórum a lakóhely megváltoztatása okán változik-e meg, vagy pedig a jogok engedményezés útján történő átruházása által. Ráadásul a Facebook az egész világra irányulóan folytatja a tevékenységét (a 44/2001 rendelet 15. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében), Ausztriát is beleértve. Az alperes ezért számíthatott arra, hogy osztrák bíróságok előtt nyújtanak be keresetet.

92. Harmadszor, a felperes hivatkozása szerint a 44/2001 rendelet 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az a fogyasztók kiszolgáltatottságával és a hatékony bírói jogvédelemmel összefüggő, valamint a több párhuzamos eljárás elkerülésére irányuló okokból a fogyasztó-engedményes ügyében joghatósággal rendelkező bíróság számára lehetővé teszi a kollektív jogorvoslat előmozdítását az engedményezett követelések tekintetében.

93. Álláspontom szerint a fogyasztó mint gyengébb fél védelmére irányuló célkitűzéssel kapcsolatos (1), valamint a joghatósági szabályok kiszámíthatóságával és a párhuzamos eljárások elkerülésével összefüggő érvek (2) relevánsak a 44/2001 rendelet hatályos változata szempontjából. Ezért a jelen szakasz hátralévő részében egyenként vizsgálom ezeket az érveket, mielőtt rátérek az illetékesség kérdésére (3).

1) „A gyengébb fél védelme" mint cél

94. A felperes érvelése szerint a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdésének helyes értelmezésére vonatkozó álláspontját alátámasztja a Bíróság ítélkezési gyakorlata, amelynek értelmében a különös fogyasztói joghatósági ok alkalmazása szempontjából az elvont értelemben vett védeni rendelt állapotnak van meghatározó jelentősége.[24]

95. Mint általános megállapítással, csak egyetérteni tudok azzal, hogy e Bíróság a 44/2001 rendeletben található, különös fogyasztói joghatósági okra vonatkozó rendelkezések értelmezése során következetesen nagy hangsúlyt fektetett a fogyasztók mint gyengébb felek védelmére irányuló célkitűzésre. A konkrét jogi következtetések szintjén azonban nem tartom elfogadhatónak a felperes által hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmezését.

96. Először, a Bíróságnak valóban volt már lehetősége vizsgálni azt a kérdést, hogy a fogyasztókat megillető *forum actoris* vonatkozik-e a fogyasztói követelések engedményeseire, akik maguk nem szerződő felek. A Henkel ítéletben és a Shearson Lehman Hutton ítéletben a Bíróság megállapította, hogy a különös fogyasztói joghatósági ok *nem vonatkozik* a fogyasztói jogok tekintetében

24 Az alperes konkrétan négy, a Bíróság által hozott ítéletre hivatkozik: 1993. január 19-i Shearson Lehman Hutton ítélet (C-89/91, EU:C:1993:15); 2002. október 1-jei Henkel ítélet (C-167/00, EU:C:2002:555); 2004. január 15-i Blijdenstein ítélet, C-433/01, EU:C:2004:21); 2009. szeptember 17-i Vorarlberger Gebietskrankenkasse ítélet (C-347/08, EU:C:2009:561).

engedményesként eljáró jogi személyekre. A Bíróság azonban ezt a következtetést nem csupán abból a felperes által hivatkozott körülményből vonta le, miszerint az említett jogi személyek (egy magáncég és egy fogyasztóvédelmi egyesület) nem minősültek „gyengébb félnek", hanem abból a mindkét ítéletben egyértelműen rögzített körülményből is, hogy maguk az említett jogi személyek nem voltak szerződő felek.[25]

97. Másodszor, a felperes által előadottak szerint a Bíróság ítélkezési gyakorlata az engedményezett követelések természetétől függetlenül a fogyasztóvédelem biztosításának elvont jelleggel megállapított szükségességét tekinti meghatározónak a joghatóság megállapítása szempontjából. E tekintetben az osztrák kormány és a felperes egyaránt hivatkozott a Bíróság Vorarlberger Gebietskrankenkasse ügyben hozott ítéletére, amelyben a Bíróság kimondta, hogy szemben a társadalombiztosítási szervvel „a közvetlenül károsult személy olyan törvényes engedményese, aki önmaga is gyengébb félnek tekinthető, részesülhet a fent említett rendelkezések különleges joghatósági szabályainak előnyeiben. Ilyenek lehetnek például […] egy baleset károsultjának örökösei"[26].

98. Habár a fenti ítéletnek a Bíróság MMA IARD-ügyben nemrég hozott ítéletére figyelemmel,[27] amely jelentősen árnyalta a Vorarlberger Gebietskrankenkasse ítéletben elfogadott megközelítést, még mindig lehet relevanciája, a jelen ügyre analógia útján történő alkalmazása két okból sem helyénvaló. Először, a biztosítási ügyekben a különös joghatóságot eltérően, valamint önmagában sokkal tágabban állapítják meg.[28] Másodszor, ami ennél fontosabb, a Vorarlberger Gebietskrankenkasse ítéletben a kérelem a *már fennálló* különös joghatósági ok megtartására, és harmadik félre történő átszállásának engedélyezésére irányult. A felperes lényegében egy kifejezetten a követelések engedményesére vagy jogutódjára vonatkozó *új*, különös joghatósági ok *alapítását* kéri egy olyan helyzetben, ahol az említett követeléseket kizárólag pereskedés céljából engedményezték.

2) Előreláthatóság és a párhuzamos eljárások elkerülése

99. A felperes, valamint a német és az osztrák kormány hangsúlyozta, hogy a fogyasztót-engedményest megillető különös fogyasztói joghatósági ok valamennyi (az azonos tagállamban, más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező fogyasztó által) engedményezett követelésre történő alkalmazása nem veszélyezteti a jogbiztonságra és kiszámíthatóságra irányuló célkitűzéseket. Először, a fogyasztói *forum actoris* amúgy is csak korlátozott bizonyossággal állapítható meg, mivel a fogyasztó bármikor megváltoztathatja a lakóhelyét. Másodszor a Facebook az egész világra irányulóan folytatja a tevékenységét (a 44/2001 rendelet 15. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében), Ausztriát is beleértve. E vállalat ezért számíthat arra, hogy osztrák bíróságok előtt nyújtanak be keresetet. Harmadszor, a követelések „összevonása" még az alperes előnyére is szolgál, akinek így nem kell eltérő követelésekkel foglalkoznia a különböző tagállamokban. Továbbá elkerülhető lenne az eltérő határozatok kockázata. A felperes ezen felül azzal érvel, hogy nem kéri olyan új fórum elismerését, amelyre ne lenne már eleve jogosult, hiszen a saját követelései tekintetében a fogyasztói joghatósági okok most is fennállnak.

25 1993. január 19-i Shearson Lehman Hutton ítélet (C-89/91, EU:C:1993:15, 23. pont); 2002. október 1-jei Henkel ítélet (C-167/00, EU:C:2002:555, 33. és 38. pont).

26 2009. szeptember 17-i ítélet (C-347/08, EU:C:2009:561, 44. pont).

27 2017. július 20-i ítélet (C-340/16, EU:C:2017:576).

28 Az ügy a 44/2001 rendelet 11. cikke (2) bekezdésének értelmében vett károsultra vonatkozó különös joghatósági okkal volt kapcsolatos. A szóban forgó rendelkezés célja az, hogy a hivatkozott rendelet 9. cikke (1) bekezdésének b) pontjában foglalt felperesi listát kiegészítse a kárt szenvedett személyekkel (…) „anélkül, hogy leszűkítené a listát azon személyek körére, akik közvetlenül károsultak". Ezért a „károsult" fél fogalma önmagában képes lefedni azon engedményesek körét, akik kárt szenvedett személyeknek tekinthetők. A Bíróság továbbá megerősítette, hogy a „gyengébb fél" fogalma a biztosítási ügyekben tágabban van meghatározva, mint a fogyasztókkal kötött szerződések vagy az egyéni munkaszerződések tárgyában – lásd: 2017. július 20-i MMA IARD-ítélet (C-340/16, EU:C:2017:576, 32. és 33. pont).

100. Tény, hogy a 44/2001 rendelet (11) preambulumbekezdésében foglaltak szerint a joghatósági szabályoknak nagymértékben kiszámíthatóknak kell lenniük. A (15) preambulumbekezdés szerint továbbá „a harmonikus jogalkalmazás érdekében a párhuzamos eljárások lehetőségét el kell kerülni [helyesen: a minimumra kell csökkenteni], és biztosítani kell, hogy ne hozzanak egymással összeegyeztethetetlen határozatot két tagállamban".

101. Véleményem szerint a 44/2001 rendeletben rögzített, a joghatóság kiszámíthatóságára vonatkozó előírás elsődlegesen a konkrét jogviszony tényállásának alapulvételével érvényesül. A kérdés ekkor lényegében a következő: amennyiben ilyen és ilyen jogviszonyba lépek, várhatóan melyek lesznek az irányadó joghatósági szabályok?

102. Az „előreláthatóság" felperes által javasolt értelmezése egyértelműen eltérő megközelítésen alapul. Lényegében megismétli a szemantikai szinten már előadott logikát, és az előreláthatósággal összefüggésben is arra hivatkozik, hogy amennyiben egy szakmai tevékenységet folytató személynek egy adott joghatósági területen „fogyasztója" van, észszerűen elvárható tőle, hogy előre lássa annak lehetőségét, hogy az említett joghatósági területen „bármely fogyasztó" vagy ténylegesen „valamennyi fogyasztója" beperelheti.

103. Ezzel nem értek egyet. Még ha – ezzel ellentétben – el is kellene fogadni a felperes megközelítését, számos probléma továbbra is fennáll.

104. Először, amint arra az alperes hivatkozik, jelentős kételyek merülnek fel a jogbiztonsággal összefüggésben, mégpedig a „forum shopping" kockázata.

105. Tény, hogy a fogyasztó lakóhelye nem állandó jellegű. Az alperes lakóhelye szerinti tagállam jogához hasonlóan változhat.[29] Ez azonban nem vonja maga után, hogy az előreláthatóság és a jogbiztonság teljességgel elveszítik a jelentőségüket. A felperes által javasolt megoldás lehetővé tenné a követelések összegyűjtését, valamint a csoportos keresetek szempontjából kedvezőbb bíróságok helyének kiválasztását az összes követelésnek az adott joghatóság alá tartozó lakóhellyel rendelkező fogyasztóra történő engedményezése révén. Az alperes előadása szerint egy ilyen megoldás ahhoz vezethet, hogy a követeléseket korlátozásoktól mentesen és célzottan bármely olyan joghatóság alá tartozó fogyasztóra engedményezhetik, ahol az ítélkezési gyakorlat kedvezőbb, alacsonyabbak az eljárási költségek vagy jelentősebbek az eljárási kedvezmények, amely egyes jogrendszerek túlterheléséhez vezethet.[30]

106. Másodszor, egy új, fogyasztói minőségen alapuló joghatósági ok létrehozása a fogyasztó-engedményes számára vélhetően a joghatósági okok széttagoltságához és megsokszorozódásához vezethet. Egyfelől az engedményes nem lép az engedményező szerződéses pozíciójába. A fogyasztó helyzete vagy a szerződéshez fűződő alanyi jogosultságok tekintetében nem történik jogátruházás. Az engedményezett követeléseket kifejezetten elválasztják a szerződéstől, méghozzá a pereskedésre irányuló meghatározott célból. Az eredeti engedményező fogyasztói minőségén alapuló joghatósági ok továbbra is fennmaradna a többi szerződéses követelés vonatkozásában, amely az ugyanazon szerződésből eredő követelések esetleges széttagolódásához vezet. Másfelől ebben az esetben természetesen az engedményezőnek lehetősége lenne arra, hogy a fogyasztói szerződéséből eredő különböző jogokat eltérő engedményesekre engedményezze. Ha az összes ilyen engedményes fogyasztó lenne, párhuzamosan több különös joghatósági ok jöhetne létre.

29 Lásd a tekintetben: 2011. november 17-i Hypoteční banka ítélet (C-327/10, EU:C:2011:745, 42. pont).

30 Ráadásul ez a lehetőség számos követeléskezelő fokozott érdeklődésére számot tarthat, akik ennek megfelelően változásokat eszközölhetnek a vállalati rendszerükben (amelynek értelmében a követeléseket jogi személy helyett inkább természetes személyre, egy másik fogyasztóra engedményezik).

107. Ezek a megfontolások még erősebben fennállnak a harmadik országban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által átengedett követelések esetében.[31] Nehezen egyeztethető össze a 44/2001 rendelet szövegével az arra vonatkozó lehetőség, hogy a harmadik országban lakóhellyel rendelkező fogyasztókkal kötött szerződésekből eredő követeléseket a fogyasztó-engedményes fóruma előtt érvényesítsék. Tény, hogy a Bíróság megállapítása szerint a 44/2001 rendelet attól függetlenül alkalmazandó, hogy a kérelmező harmadik országban rendelkezik lakóhellyel, vagy sem.[32] A jelen ügyre vonatkozó 15. cikk (1) bekezdésének c) pontja ugyanakkor előírja, hogy „a szerződést olyan személlyel kötötték, aki *a fogyasztó lakóhelyének tagállamában* kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat, vagy ilyen tevékenysége bármilyen módon *az említett tagállamra*, illetve több állam között *az említett tagállamra is* irányul, és a szerződés az ilyen tevékenység körébe tartozik". Ebből következően, bár a 16. cikk csak „a fogyasztó lakóhelyé[re]" hivatkozik, az előző megjegyzések egyértelművé teszik, hogy ennek a „helynek" valamely tagállamban kell lennie.

108. Végezetül, a felperes a CDC Hydrogen Peroxide ítéletre[33] hivatkozva azzal érvel, hogy a Bíróság kifejezetten elismerte, hogy a csoportos kereset nem zárja ki a 44/2001 rendelet szerinti különös joghatósági okok alkalmazását.

109. Ugyanakkor a Bíróság abban az ügyben a 44/2001 rendelet 5. cikkének (3) bekezdésével összefüggésben kifejezetten megállapította, hogy „az eredeti hitelező követeléseinek átruházása önmagában nem befolyásolhatja a joghatósággal rendelkező bíróságnak a […] meghatározását".[34] Ebből következően a Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy az említett joghatósági ok (a káresemény helye) alkalmazására vonatkozó követelményt „minden egyes kártérítési követelés tekintetében vizsgálni kell, függetlenül a követeléssel kapcsolatos átruházástól vagy csoportosítástól".[35]

110. Összegezve elmondható, hogy a felperes által előadott javaslatokat az ítélkezési gyakorlat kevéssé támasztja alá. Az alapvető különbség azonban abban áll, hogy a felperes ténylegesen nem valamely különös joghatósági ok átengedését, hanem egy új joghatósági ok létrehozását kéri egy másik fogyasztó számára, aki az eredeti szerződésben nem volt részes fél.

111. Ez az álláspont szembemegy az engedményezés és jogutódlás szabályainak alapvető logikájával. A felperes által hivatkozott ítélkezési gyakorlat annak kérdésével foglalkozott, hogy megtartható-e a különös (fogyasztói) joghatósági ok, vagy pedig elvész. Az arra való hivatkozás azonban, hogy az engedményes számára új, különös joghatósági okot kell alapítani, jelentősen túllépi e vita kereteit.

112. Ráadásul a követelések engedményezésének és jogutódlásának kérdése a 44/2001 rendelet szempontjából transzverzális kérdés, amely számos különös joghatósági okot érint. Ezért a Bíróság által a követelések engedményezésére vonatkozó, a 16. cikk (1) bekezdésében foglalt szabályozással összefüggésben javasolt bármely megoldás természetszerűleg kihatna az egész rendeletre.

3) Közbenső következtetés (és az illetékességre vonatkozó záró megjegyzés)

113. Az említett okokból nem hinném, hogy a 44/2001 rendelet 16. cikk (1) bekezdését akként lehetne értelmezni, hogy az valamely fogyasztó számára új, különös joghatósági okot állapít meg a más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező más fogyasztók által rá engedményezett, azonos tárgyú követelések tekintetében.

31 Teljességgel figyelmen kívül hagyva a harmadik országbeli felhasználók által kötött szerződésekre vonatkozó jogszabályok kérdését, amely valóban nem lehet meghatározó a joghatóság szempontjából (ugyanakkor a megfelelő igazságszolgáltatás tekintetében lehet némi jelentősége).

32 Lásd a Brüsszeli Egyezmény összefüggésében: 2000. július 13-i Group Josi ítélet (C-412/98, EU:C:2000:399, 57. pont).

33 2015. május 21-i ítélet (C-352/13, EU:C:2015:335).

34 2015. május 21-i CDC Hydrogen Peroxide ítélet (C-352/13, EU:C:2015:335, 35. pont). Hasonlóképpen lásd: 2013. július 18-i ÖFAB-ítélet (C-147/12, EU:C:2013:490, 58. pont).

35 2015. május 21-i CDC Hydrogen Peroxide ítélet (C-352/13, EU:C:2015:335, 36. pont).

114. A kérdést előterjesztő bíróság a második kérdését azonban az engedményezett követelések egy harmadik kategóriája tekintetében is előterjesztette: ide tartoznak az azonos tagállamban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által engedményezett követelések. A kérdést előterjesztő bíróság által előadottak szerint egyes követelések engedményezése Ausztriában lakóhellyel rendelkező más fogyasztók részéről történt. Ráadásul a 16. cikk (1) bekezdésének szövege valóban utal az *illetékességre*: „annak a tagállamnak a bíróságai előtt, ahol a fél lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik". Ezért a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése, szemben a Brüsszeli Egyezménnyel, a szélesebb körű fogyasztóvédelem biztosítása céljából nem pusztán a joghatóságot határozza meg, hanem a hatáskört is.

115. A Bizottság az észrevételeiben osztja a jogbiztonsággal és a joghatóság előreláthatóságával kapcsolatos aggodalmakat a harmadik országban és más tagállamokban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által engedményezett követelések tekintetében. Ugyanakkor elismeri, hogy lehetséges a fogyasztó-engedményes lakóhelye szerinti bírósághoz fordulni, amennyiben az engedményező és az engedményes egyaránt fogyasztónak minősül, a követelések azonosak és mindketten választhatják *az ugyanazon tagállamban található* bíróságot. A Bizottság magyarázata szerint bár ez a megoldás látszólag ellentmond a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdése szövegének, valójában jobban szolgálja a különös fogyasztói joghatósági okkal kapcsolatos rendelkezések célját.

116. Nehezemre esik követni azt a javaslatot, amely szerint pusztán a 44/2001 rendelet alapján ettől eltérő következtetésre lehet jutni a fogyasztóval-engedményessel azonos tagállamban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által engedményezett követelések tekintetében, figyelemmel a 44/2001 rendelet 16. cikke (1) bekezdésének szövegére, amely „a fogyasztó […] saját lakóhelyének" bíróságait jelöli ki mint hatáskörrel rendelkező bíróságokat. Egyéb meggyőző érvek hiányában a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése alapján ugyanannak a következtetésnek kell érvényesülnie a kérdést előterjesztő bíróság második kérdésében említett mindhárom kategória tekintetében (a más tagállamokban, harmadik országokban, valamint azonos tagállamban lakóhellyel rendelkező fogyasztók által engedményezett követelések).

117. Ugyanakkor az a körülmény, hogy a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése *nem* állapít meg új, különös joghatósági okot, álláspontom szerint nem vonja maga után az ilyen joghatósági ok *kizárását*, ha azt a nemzeti jog a belső szabályozásában biztosítja. A 16. cikk (1) bekezdésében meghatározott illetékesség logikája szerint a fogyasztót e fórumtól nem lehet megfosztani. Amennyiben azonban a nemzeti jog az adott tagállamon belül egy további joghatósági okot biztosít számára, ez megítélésem szerint sem a rendelet szövegével, sem annak céljával nem ellentétes. Az alapeljárásban azonban láthatóan nem ez a helyzet, mivel a felperesnek a joghatóság (akár azonos tagállamon belüli) megalapozására vonatkozó érvelése úgy tűnik, hogy kizárólag a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdésén alapul.[36]

118. Ezért azt javaslom a Bíróságnak, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdést akként válaszolja meg, hogy „a 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése alapján a fogyasztó a saját igényeivel egyidejűleg nem érvényesítheti az azonos tagállamban, más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező más fogyasztók által rá engedményezett, azonos tárgyú igényeket".

36 A fenti 74–76. pontban kifejtettek szerint.

3. A fogyasztóvédelmi ügyekben a kollektív jogorvoslat szükségességéről az Unióban (és a bírósági jogalkotás veszélyeiről)

119. A felperes által a jelen ügyben felhozott számos érv – meglátásom szerint legalábbis – lényegében politikai jelleget ölt. Ezek az érvek olyan meglehetősen elvont jellegű értékekre való hivatkozással, mint amilyen a fogyasztóvédelmi ügyekben a kollektív jogorvoslat szükségessége az Unióban vagy a hatékony bírói jogvédelem előmozdítása a fogyasztóvédelmi ügyekben, ilyen vagy olyan módon arra hivatkoznak, hogy a Bíróságnak a felperes által javasolt módon kellene értelmeznie a 16. cikk (1) bekezdését.

120. A kollektív jogorvoslat kétségkívül a hatékony bírói fogyasztóvédelem célját szolgálja. Amennyiben jól dolgozzák ki és hajtják végre, további rendszerszintű előnyökkel szolgálhat az igazszolgáltatási rendszerre nézve, például csökkentheti a párhuzamos eljárások szükségességét.[37] Az alperes azonban helyesen mutat rá arra, hogy a felperes ilyen típusú érvei inkább a *de lege ferenda* körébe tartoznak.

121. A 44/2001 rendelet a követelések engedményezésére[38] vagy a kollektív jogorvoslati eljárásokra vonatkozóan nem tartalmaz különös rendelkezéseket. Ez a (vélt vagy valós) joghézag régóta vita tárgyát képezi a jogtudósok körében, akik azt az álláspontot képviselik, hogy a szóban forgó rendelet nem alkalmas arra, hogy a határon átnyúló uniós csoportos keresetek alapjául szolgáljon.[39] A fogyasztói minőségen alapuló joghatóság csoportos keresetek esetében történő alkalmazása heves vita tárgyát képezi.[40]

122. Ennél is fontosabb talán, hogy ezeket a problémákat a Bizottság már széles körben elismerte, és számos kísérletet tett arra, hogy előmozdítsa a kollektív jogorvoslatra vonatkozó uniós eszközök elfogadását.[41] Ezek a javaslatok egyelőre nem vezettek kötelező érvényű jogalkotási eszközök elfogadásához. Mindezidáig mindössze egy, a jelen eljárásban a felperes által is hivatkozott bizottsági ajánlást fogadtak el.[42]

123. Úgy gondolom, nem valamely bíróság, vagy akár e Bíróság feladata, hogy ilyen kontextusban egy tollvonással megkíséreljen kollektív jogorvoslatot létrehozni a fogyasztóvédelmi ügyekben. Három okból is nyilvánvaló, hogy miért nem lenne bölcs dolog ilyen irányú lépéseket tenni. Először, egyértelműen ellenkezne a szóban forgó rendelet szövegével és logikájával, lényegében az újraírását eredményezné. Másodszor, ez egy túlontúl kényes és összetett kérdés. Átfogó jogi szabályozást igényel, nem pedig elszigetelt bírósági beavatkozást egy kapcsolódó, azonban valamennyire mégis távoli jogi aktus alapján, amely nyilvánvalóan nem alkalmas erre a célra. Ez végeredményben vélhetően több

37 Lásd például a Nemzetközi Jogi Egyesületnek a Rio de Janeiró-i konferenciáján elfogadott, a transznacionális csoportos keresetekről szóló 1/2008. sz. határozatát. E határozat 3. pontja tartalmazza a joghatósággal kapcsolatos szabályokat. a 3.1 pont szerint transznacionális csoportos keresetet az alperesi fórum előtt lehet benyújtani. A 3.3 pont értelmében „A transznacionális csoportos kereset a felekkel és az ügyletekkel szoros kapcsolatban álló más ország bíróságai előtt is benyújtható, feltéve, hogy a kereset adott országban történő elbírálása észszerű módon a csoport érdekeit szolgálja, és e választás nem az említett érdekek csorbítása céljából történt."

38 Lásd: Sharpston főtanácsnok Flight Refund ügyre vonatkozó indítványa (C-94/14, EU:C:2015:723, 60. pont).

39 Lásd többek között: Hess., B., Collective Redress and the Jurisdictional Model of the Brussels I Regulation, in Nuyts, A. and Hatzimihail, N. E., *Cross-Border Class Actions*. The European Way, SELP, 2014, 59–68. o., 67. o.; Nuyts, A., The Consolidation of Collective Claims under Brussels I, in Nuyts, A. and Hatzimihail, N. E., *Cross-Border Class Actions*. The European Way, SELP, 2014., 69. o.; Danov, M., „The Brussels I Regulation: Cross-Border Collective Redress Proceedings and Judgments", *Journal of Private International Law*, 6. kötet, 2010, 359–393. o., 377. o.

40 Lásd például: Tang, Z. S., „Consumer Collective Redress in European Private International Law" *Journal of Private international Law*, 7. kötet, 2011., 101. o., 147. o., és Tang, Z. S., *Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws*, második kiadás, Hart Kiadó, 2015., 284. és azt követő oldalak; Lein, E., „Cross-Border Collective Redress and Jurisdiction under Brussels I: A mismatch" in D. Fairgrieve and E. Lein, *Extraterritoriality and Collective Redress*, Oxford University Press, Oxford, 2012., 129. o.

41 Lásd többek között: Az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szóló fehér könyv, COM(2008) 165 végleges; a Bizottság Zöld Könyve: „Zöld könyv a kollektív fogyasztói jogorvoslatról" 2008.; „A kollektív fogyasztói jogorvoslatról szóló zöld könyvet nyomon követő vita alapjául szolgáló bizottsági konzultációs dokumentum COM(2008) 794 végleges,; „A kollektív jogorvoslattal kapcsolatos egységes európai megközelítés felé" c. bizottsági dokumentum, SEC(2011) 173 végleges; A kollektív jogorvoslattal kapcsolatos egységes európai megközelítés felé" c. bizottsági dokumentum, COM(2013)401/2.

42 Az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló, 2013. június 11-i bizottsági ajánlás (HL 2013. L 201., 60. o.).

problémával járna, mint ahány rendszerszintű megoldási javaslattal állna elő. Harmadszor, uniós szinten már folynak a jogalkotási tárgyalások és a jogalkotási vita, igaz, ez valószínűleg nem gyors, és nem is magától értetődő. Ennek a jogalkotási folyamatnak nem szabad bírósági úton elébe menni vagy e folyamatot hiábavalóvá tenni.

V. Végkövetkeztetések

124. A fentiek alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a következő választ adja az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság, Ausztria) által előterjesztett kérdésekre:

1) A 44/2001 tanácsi rendelet 15. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy olyan tevékenységek folytatása, mint amilyen a publikálás, előadások tartása, honlapok működtetése vagy igények érvényesítése érdekében történő adománygyűjtés, a saját Facebook-fiók magáncélú használatával kapcsolatos igények tekintetében nem vonja maga után a fogyasztói minőség elvesztését.

2) A 44/2001 rendelet 16. cikkének (1) bekezdése alapján a fogyasztó a saját igényeivel egyidejűleg nem érvényesítheti az azonos tagállamban, más tagállamban vagy harmadik országban lakóhellyel rendelkező más fogyasztók által rá engedményezett, azonos tárgyú igényeket.